

Гносеологічний зміст термінології

К.М. Чала

Національний університет харчових технологій

Гносеологія – теорія пізнання, розділ філософії. Термін «гносеологія» був уведений і активно застосовувався в німецькій філософії XVIII ст. Теорія пізнання, гносеологія, епістемологія, розділ філософії, в якому вивчаються проблеми природи пізнання та його можливостей, відношення знання до реальності, досліджуються загальні передумови пізнання, виявляються умови його достовірності та істинності. Термінологія – це:

1. Сукупність термінів, тобто слів або словосполучень, що висловлюють специфічні поняття з певної галузі науки, техніки чи мистецтва, а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові. Від звичайних слів терміни відрізняються точністю семантичних меж.

2. Розділ лексикології, який вивчає терміни різних галузей знань.

Галузеві термінології (тобто сукупності термінів конкретних галузей) називають терміносистемами, або термінологічними системами. Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають множинам термінів системного характеру:

1. Логічними зв'язками (якщо між поняттями певної науки існують системні логічні зв'язки – а вони є в кожній науці, – то терміни, які називають ці поняття, мають теж бути системно пов'язаними).

2. Мовними зв'язками (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної людської мови, а, відповідно, їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноповживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, граматичні, тощо).

Основні способи творення термінів:

- зміна значення слова звичайної мови;
- творення неологізмів шляхом словотвору з коренів та інших морфологічних елементів звичайної мови, що часто набирає форми кальок з іноземних мов;

– запозичення з іноземних мов (етранжизми).

Якщо проаналізувати термінологію, яка вживається фахівцями певної галузі в наукових текстах або усному професійному мовленні й уводиться в словники, то виявимо, що частина термінів використовується лише в цій галузі, а частина – в інших. Це свідчить про те, що терміни неоднакові за ступенем спеціалізації їхнього значення. Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни можна поділити на три основні групи:

1. Загальнонаукові терміни, тобто терміни, які вживаються практично в усіх галузевих термінологіях, наприклад: система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез і т. д. Слід зазначити, що такі терміни в межах певної термінології можуть конкретизувати своє значення.

2. Міжгалузеві терміни (це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях. Так, економічна наука має термінологію, спільну з іншими соціальними, природничими науками, наприклад: амортизація, екологічні витрати, санація, технополіс, приватна власність.

3. Вузькогалузеві терміни (це терміни, характерні лише для певної галузі, наприклад: лізинг, банківська гарантія, зрошувальна вода, дрена, чип.

Безперечно, професійне спілкування неможливе без використання термінів. Проте в мовленні фахівців, крім термінів, широко побутують інші спеціальні одиниці – професіоналізми та номенклатурні назви.

Література

1. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Г. Наконечна. – Л.: Кальварія, 1999. – 110 с.

2. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Л.: Світ, 1994. – 216 с.

3. Сучасна українська літературна мова: навч. комплекс: посіб. для студ. філол. спеціальностей / за заг. ред. проф. В. Д. Ужченка. – 2-ге вид., випр. і доп. – Луганськ: ЛНУ імені Т. Шевченка, 2009. – 299 с.